

Gitana Kavaliauskaitė. **Pakraščių gyvastingumas**

Šiltą, jaukią rugsėjo 19 d. vakarą A. Baranausko klėtelės prieangyje pasitikome jau trečią kunigo ir poeto Justo Jasėno lyrikos rinktinę, iliustruotą dailininkės Stasės Medytės, išleistą leidyklos „Kamonada“ Utenoje, išspausdintą Punsko „Aušros“ spaustuvėje. Jos pavadinimas – „Surink iš pakraščių“ – simboliškas: stebėtinas kunigo Justo Jasėno gebėjimas telkti žmones prasmingai bendrystei. Ir mes tądien į knygos sutiktuves atskubėjome surinkti iš pakraščių – iš tų erdvių, kur poeto būta, gyventa, išgyventa, prisiliesta – Anykščiuose, Zarasuose, Kupiškyje...

Iškalbinga fotografija knygos priešlapį atvertus – atviras, giedras autoriaus, atsėdusio ant slenksčio, žvilgsnis. Baltas jazminas šalia tarsi liudija poeto J. Jasėno kažkada ištartus žodžius: „Į šį pasaulį atėjau jazminams žydinti, birželį...“ Iš tiesų baltas jazmino žiedas – kaip gyvybės, tikrų, tyrų jausmų skleidimasis, ši subtili metafora – ne viename rinktinės eilėraštyje.

Knygą „Surink iš pakraščių“ sudaro trys dalys: „Iš vakarykščių nuotraukų“, „Kai lyja“ ir „Piemenuko dūdavimas“. Mįslinga dedikacija – „Beatričiai – melsvėjančiai Gyvenimo Ašarai“. Kažkada simboliu tapęs Dantės, Maironio mūzos Beatričės vardas.

Lyrinis eilėraščių vyksmas dažniausiai esti paties poeto aplankytose vietose, erdvėse, kuriose jautriai būta, patirta. Tai Kauno senamiestis, Zarasų ežerai ir salos, Andrioniškis, Pajautos slėnis, Gruzijos kalnai ir Jordanija.

Pirmoje rinktinės dalyje „Iš vakarykščių nuotraukų“ iki „skaudaus verksmo“ antikvariate užkalbina senojo Kauno fotografijos. Klausima: „Kaip priartėti Tiesoje?“, juntamas žmogaus noras būti „be žaizdų / Ir be kaukių / Tuščiomis rankomis“. Troškimas tiesiog būti. Juk gyvenimas – skaudantis, sopantis. Prie jo liečiamasi jautriai, saugant kitą: „Kad tik nereikėtų ištarti / Ko nereikalingo“. Nerimastingas nusistebėjimas: „Iš kur tas troškulys / Nupjauti vos prasikalus“.

Dažnai eilėraščio kalbantysis – poetas. Tarsi girdima neoromantiko Jono Aisčio minties tąsa – „neateina mintys, nesiraso eilės ir nelaša kraujas rašalu juodu“ – rašė J. Aistis eilėraštyje „Karunka“. J. Jasėno eilėse prišaukus skaudantį gyvenimą „ir rašalas, ir kraujas / Susimaišo“, juk kūrėjas rašo savo sielos, savo širdies krauju.

Kone Granauskiškas rūpestis – prarasta kaimo gyvastis: retoriškai, skausmingai eilėraščio žmogus klausia: „Kaip išgelbėti žmogų prarandamą“, kaip išgelbėti kaimą, kai išėjusi gyvybė, tuščia namuose? Čia tarsi veriasi apysakos „Gyvenimas po klevu“ vaizdai: tik žolė, nebėra takų, obelis irgi „nevainikuojama bičių“, tušti laukai, tik vėjas kaukia buvusiųjų. Išduotos pašvęstos vietos, sužeisti žvilgsniai: „Akių tiesa / Sutiktųjų nekalbina“. Liudija tik žemė, žolė atmena, akmenys byloja apie praeitį kartais įkyriame mūsų dienų krebždenime. Beviltiškas bandymas prikelti „neprikeliamą vakar“ tiek kaime, tiek ant Krėvos pilies pamatų. Skauda ir šiandien, net jei tai muziejų ant sienos sukryžiuoti sukilimo kardai Kauno rūsiuose. Ką jie reiškia šiandienai, kažkada krauju gynę savo tiesą iki galo?

Spalis, ruduo sukelia dar didesnę ilgesį to, kas nepasikartos, nesugrįš:

*Kad tik neskaudėtų
Vaikstant žeme
Žiūrint į dangų*

Giedra retsykiais delsia.

Ir begalinis ilgesys tų, kurie jau danguose, pilnatvėje, čia „mes tik neramūs mirtingi / Labai pasiilgę“.

Antroje dalyje „Kai lyja“ – haiku primenančios miniatiūros, kuriose veriasi lyrinio subjekto išgyvenimai Kazbeko didybės artumoje, Beatliejaus tyloje, savęs ir laiko – būtojo ir esamojo – permąstymai. Tai tarsi paties autoriaus kelionių dienoraščių fragmentai. Štai „Akimirkos Kazbeko papėdėje“:

*Viršukalnė
Nepasieksiu
Tik ilgesingai žiūriu
Prisimerkęs*

Tas ilgesingas žvilgsnis į didingojo Kazbeko viršūnę ar, nosisukus nuo jos, įsižiūrėjimas į kulnų medetkos žiedą patvoryje. Ši gėlė – irgi pakraštyje. Kaip ir maža bitė ant nykstančio žiedo. Kaip nuniokotos pilies griuvėsiai ar išsekusi kalnų upė, kaip seni kapai. Poeto rūpestis: „Kaip nugludinti žodį / Kaitroje / Kalnyne / Kad suprastų mane / Nekalbanti“.

Dažnas vandens motyvas – ežerai. Ežerų gelmė kužda tikrumu – bet jau praėjusio gyvenimo, nebeprikeliamo. Tačiau tai suteikia stiprybės, tikrumo, gaivina ne tik akis, bet ir sielą:

*Liepų salon nubridau
Vakarykščiam sapne
Ūkia tolimos
Gyvasties pakrašty*

*Ir kužda kažkur
Iš gelmės
Tikrumu
Gyvenimo buvusio
Gaivalinga vėsa*

*Daigą nunešiau
Naujon žemėn pasodins
Ne tremtis
Tik graudumas
<...>*

Šalia vandenų tarsi laukiama lemtingos ištarmės: „Mūsų dar laukia / Ežeras / Mėlynos akys graudžios / Dar tebelaukia / Kai tarsim TAIP / Ir keliausim“.

Trečioje dalyje „Piemenuko dūdavimas“ – impresijos „Iš Pažadėtosios Ūksmės...“, Šventosios Žemės. Šioje dalyje ryškus bendrystės, taikingumo troškimas, kad būtų švariau „sielų pakraščiams liečiantis“; susirūpinimas: „kaip išmokti taikingai tylėti“, „Kaip išbūti draugiškai / Tveriamos tvoros / Nuo savo / Vargingojo žvilgsnio“.

Ypač intensyviai išgyvenama praeities, dabarties ir ateities laiko sampyna: „Išlikim į protėvius atsirėmę“, juk svarbu atpažinti savuosius, suvokti save, „įsitverti svetimybėje“.

Dažnas šaltinio simbolis dykvietėje – ne tik gyvasties troškuliui numalšinti, o išsiilgusiems vieno Vardo, po kuriuo prisiglaus skirtingi žvilgsniai. Ši Aukščiausiojo metafora – Vardas – kaip viltis, harmonija, prasmė, ramybė: „Apgins ir apsaugos / Išstartas Vardas“.

Rinktinėje besikartojantis kraujo motyvas – tai ir kūrybinis skausmas, ir pralietas kraujas už knygą, už žodį, gimdančią moterį, savo tiesą ginant. Tai gyvastis arba kova iki galo.

Svarbus ir tylos įvaizdis – pirmapradė tylą, ežerų tylą, tik jausena, virpulys, dar neišstartas „taip“, tyloje išgyvenami svarbiausi žodžiai, šventa Beatliejaus tylą.

Nemažai eilėraščių-dedikacijų: Tėvui Stanislovui, Antanui Baranauskui, Klemensui Kairiui ir Karolinai Praniauskaitei, Jonui Mekui, Lidijai Šimkutei skirti eilėraščiai – iš subtiliausių ar skausmingiausių gyvenimo detalių susideda šių didžiųjų gyvenimo mozaikos. Taupiai, lakoniškai, bet apie esminius dalykus:

Tėvui Stanislovui

Nykio ir Liaudės krante

Vakarėjant

Aukštojoj saulučių verandoj

Rilkė lietuviškai šnekina

Sukilimas toldamas artėja

Milošas protėvių qžuolus glosto

Svirskis šventiesiems dailina veidus

Tėvelis užsimerkęs aplieja

Grigališkojo choralo virpėjimu

Pats knygos autorius apie savo kūrybą teigia: „Mano poezija moderni, čia nėra nei posmelių, nei skyrybos ženklų, kad skaitytojas suprastų, kaip jam tinka“. Išties tai individualus poetinis kelias, lyrikos savas ritmas, vidury eilutės rašoma didžiąja raide veriasi nauja mintis, tad dažnai ne eilutės įrėmina prasmines frazes. Tai leidžia keleriopai suprasti mintį.

Nors visoje rinktinėje daug neiginių: „neberasiu / nebeieškosiu“, Tolsta virpantis / Lieptas / neįsitversim“, „nepasieksiu“. Visgi šviesu nuo viltingo gyvenimo prasmės suvokimo:

Ateikit iki širdies

Šį vakarą

Nuovargis mūsų veidus

Paliečia

Nebeklausiam

Kas buvo

Kas dar bus

Ar išgis

Ar pasveiksim

Nubudę

*Ir skaudės
Kaip daina
Ant aukšto kalno
Prisilietus*

*Pasodinsim Medį
Moterys bus vaisingos
Užauginsim
Mūsų nebus jau
Šviesės pėdose
Auštant*

Taigi, visą rinktinę sieja žmogaus būties klausimai, nuolatinis ieškojimas, ilgesys, troškulys – arčiau, teisingiau, atsargiau kitų gyvenimus liesti. Tai knyga esantiems pakraščiuose – galbūt gyvenimo paraštėse, gyvasties pakrašty ištroškusiems tiesos, išsiilgusiems tikrumo, tiems, kam skauda Gyvenimą, kas pasiilgęs bendrystės, kas trokšta „tik būti / Nieko daugiau / tik pakrašty“. Kieno susigūžęs gyvenimas, virpantis, geliantis.

*Surink mus iš pakraščių
Pavargusius
Prie vienintelio vakaro stalo
Susėsti
Laukiu kai nurims valanda
Neskaudės
Nebereikės mums kalbėtis
Tylėsime gyvenimą liedsdami*